

Rapport

efter kvalitetsgranskning av APL inom lärlingsutbildningen för vuxna vid vuxenutbildningen C3L i Tyresö kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om lärlingsutbildningarna i Tyresö kommun

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av APL (arbetsplatsförlagt lärande) inom lärlingsutbildningen för vuxna och i de fall det på skolorna finns lärlingsutbildning inom särskild utbildning för vuxna, även för denna, under våren och hösten 2012. Granskningen vid vuxenutbildningen C3L (Centrum för livslångt lärande) i Tyresö kommun, ingår i detta projekt. Vid tillfället för granskningen i Tyresö kommun, finns fyra elever som går lärlingsutbildning inom särskild utbildning för vuxna.

Vuxenutbildningen C3L i Tyresö kommun besöktes den 3-4 oktober 2012. Ansvariga inspektörer har varit utredarna Kjell Gyllenswärd och Evy Öst. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Skolinspektionen genomför kvalitetsgranskningen av APL inom lärlingsutbildningen för vuxna av ytterligare 15 utbildningsanordnare. När kvalitetsgranskningen är avslutad i dess helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Vuxenutbildningen

Vuxenutbildningen C3L i Tyresö kommun har erbjudit lärlingsutbildning under flera års tid ända sedan försöksverksamheten med lärlingsutbildning inom gymnasieskolan startade. För närvarande har Tyresö kommun 14 elever inom lärlingsutbildning för vuxna. Av de 14 eleverna går nio elever utbildningen med huvudsaklig studieinriktning hantverk/elektriker 1 600 verksamhetspo-

äng, en elev går huvudsaklig studieinriktning hantverk/plåtmontör 700 verksamhetspoäng och fyra elever går särskild utbildning för vuxna med huvudsakliga studieinriktningar handel/butiksbiträde, handel/vaktnästare respektive hantverk/ventilation. Tilldelningen av lärlingsplatser med statsbidrag omfattar dock endast sex heltidsplatser.

Elevernas arbetsplatsförlagda del av utbildningen omfattar minst 70 procent och bedrivs under fyra dagar per vecka medan den skolförlagda delen bedrivs under en dag per vecka. De fyra eleverna inom särskild utbildning för vuxna har som utgångspunkt hela utbildningen arbetsplatsförlagd, men ges vid behov vissa delar som skolförlagd utbildning.

Lärlingsutbildningen för vuxna i Tyresö kommun är organiserad i en gymnasie- och arbetsmarknadsnämnd, med en rektor och biträdande rektor inom vuxenutbildningen C3L. Nämnden ansvarar för frågor som gäller gymnasie- och vuxenutbildning, arbetsmarknad, flyktingmottagning och sfi (svenska för invandrare). Operativt ansvariga för lärlingsutbildningarna för vuxna är en lärlings-samordnare, två studie- och yrkesvägledare samt två yrkeslärare.

Lärlingsutbildningarna för vuxna i Tyresö kommun är knutna till ett regionalt lärlingsråd som omfattar lärlingsutbildningarna för vuxna i Tyresö, Haninge och Nynäshamns kommuner.

Vid besöket i Tyresö kommun genomfördes tre arbetsplatsbesök samt skolbesök hos de nio elever som just avslutat orienteringskursen inom lärlingsutbildningen för vuxna med huvudsaklig studieinriktning hantverk/elektriker. Vid arbetsplatsbesöken gjordes intervjuer med elever och handledare samt observationer av elevernas arbetsplatsförlagda lärande. Intervjuer genomfördes även med ansvarig rektor som tillika är ordförande i lärlingsrådet, biträdande rektor, lärlingssamordnare, yrkeslärare samt studie- och yrkesvägledare från vuxenutbildningen C3L. Intervju gjordes också med två representanter från Arbetsförmedlingen.

Resultat av granskningen

1. Planering av lärlingsutbildning

1.1 Skolans organisering av lärlingsutbildningarna

I förordningen om statsbidrag för lärlingsutbildning, anges att lärlingsutbildningarna ska planeras i samråd med Arbetsförmedlingen och med andra företag och organisationer som är verksamma inom de branscher som utbildningen är avsedd för. Det ska också finnas ett lärlingsråd eller liknade funktion för

samråd mellan utbildningens företrädare och arbetsmarknadens organisationer. Lärlingsrådet ska ge förslag om vilken eller vilka arbetsplatser som ska ingå i den arbetsplatsförlagda delen av undervisningen. Vidare ska huvudmannen säkerställa att yrkeslärare och handledare har den kompetens som krävs för uppdraget och att APL-perioderna följs upp. Av skollagen framgår att huvudman och rektor ska bedriva ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling även under den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen.

I intervju med rektor och lärlingssamordnare vid vuxenutbildningen C3L i Tyresö kommun framkommer att man har ett nära samarbete med Arbetsförmedlingen både vad gäller prognoser för utbildningsbehov och rent operativt i enskilda ärenden. Arbetsförmedlingen har sina lokaler i samma hus som vuxenutbildningen. När det gäller särskild utbildning för vuxna har Tyresö kommun ett nära samarbete med Försäkringskassan. Rektor berättar i intervju att det också finns ett utvecklat samarbete i vuxenutbildningsfrågor, dels inom åtta kommuner på Södertörn och dels ett fördjupat samarbete mellan Haninge, Tyresö och Nynäshamns kommuner, kallat "Östra spåret". Tillsammans med Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan bedriver dessa tre kommuner och Värmdö kommun också det treåriga EU-projektet "KomAn – Vägar till arbetslivet för personer med funktionsnedsättning".

Rektorn framför vid intervju att de statsbidrag som ges till lärlingsutbildningen för vuxna inte täcker de kostnader som kommunen har och efterlyser en större möjlighet till omfördelning av statsbidraget mellan skolförlagda delar och arbetsplatsförlagda delar av utbildningen. Han framför också att den administrativa hanteringen av statsbidragen är krånglig och att planering, genomförande och uppföljning av lärlingsutbildningen tar mycket tid i anspråk.

C3L i Tyresö kommun informerar om lärlingsutbildningarna via webb, annonser, studievägledning och kontakter med företag. För utbildningarna till plåtmontör har kommunen utifrån tidigare lärlingsutbildningar ett väl utvecklat kontaktnät med ett företag på orten som kan erbjuda lämpliga arbetsplatser för APL. Det är stor brist på utbildade plåtmontörer och företaget är därför aktivt i lärlingsutbildningen och har iordningställt en särskild utbildningslokal där handledare finns tillgänglig, för att ge eleverna cirka fyra veckors orienteringskurs innan de går ut på sina första arbetsplatsförlagda delar. Orienteringskursen används också för att kunna göra en validering av elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter samt bedöma om eleverna är lämpade för arbetet som plåtmontör. Ett problem är att många elever av olika anledningar har hoppat av lärlingsutbildningen och det vill man nu förebygga genom orienteringskurser. Även elektriker är ett bristyrke och därför har Tyresö kommun hösten 2012 startat en lärlingsutbildning för nio elever med huvudsaklig studieinriktning hantverk/elektriker, som startat med fem veckors skolförlagd orienteringskurs i samarbete med Tyresö gymnasium. För de två elever inom särskild utbildning

för vuxna med huvudsaklig studieinriktning handel, har Tyresö kommun utbildningskontrakt med en större aktör inom dagligvarubranschen och med affär på orten. I några fall har också elever själva gett förslag på lämpliga arbetsplatser. Handledare utses på respektive arbetsplats i samråd med vuxenutbildningens lärlingssamordnare.

I intervju med rektor som tillika är ordförande i det regionala lärlingsrådet får inspektörerna en bild av ett lärlingsråd som är i en uppbyggnadsfas. I lärlingsrådet ingår branschrepresentanter för inriktningen hantverk/plåtmontör men inte för inriktningarna hantverk/elektriker, handel, hantverk/ventilation och inte heller någon representant för eleverna. Rektorn framför att det är svårt att få elever som har mesta tiden av utbildningen arbetsplatsförlagd, att intressera sig för lärlingsrådet. Som representanter för vuxenutbildningen ingår utbildningsansvariga från de tre kommunerna. Av lärlingsrådets protokoll framgår att man diskuterat de uppgifter och det ansvar som vilar på rådet, t.ex. kvalitetssäkring av arbetsplatser för APL och handledarutbildning. De har dock inte fastställt några krav för detta och rådet har heller ingen rutin för att ge förslag till kommunen på vilka arbetsplatser som ska ingå i den arbetsplatsförlagda delen av undervisningen. Man efterlyser även mer representation från företag. Lärlingsrådet planerar att ha två möten per termin. En branschrepresentant säger vid intervju att tiden alltid är en stor kostnad för företagsrepresentanterna och att det därför måste vara effektiva möten med bra innehåll. Rektor upplever att företagen kan vara överbelastade med arbete och inte hinner vara aktiva i lärlingsrådet. Lärlingssamordnaren vid C3L berättar att det är han som tillsammans med studie- och yrkesvägledare ansvarar för kontakten med företagen och utser handledare i samråd med chefer på företagen innan en elev placeras på APL. Kommunen har bjudit in till handledarutbildning men inte lyckats få någon deltagare från berörda företag. I kvalitetssäkringen ingår också att kommunen kontaktar Skatteverket och Kronofogdemyndigheten. Det pedagogiska ansvaret vilar på yrkesläraren som i samarbete med handledaren på arbetsplatsen bestämmer vilka moment som ska ingå i den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. Yrkesläraren stämmer tillsammans med handledaren av att alla kursmoment ingår i utbildningen och att man följer den arbetsmiljölagstiftning som finns.

I intervjuer med handledare, elever, rektor, biträdande rektor, lärlingssamordnare och yrkeslärare framkommer att lärlingsutbildningarna för vuxna i Tyresö kommun har väl fungerande rutiner för kontakter med APL-platserna och för uppföljning och kvalitetssäkring. Lärlingssamordnaren redovisar ett upplägg med dokumentation och system för utbildningen vad gäller mål, innehåll, kursplaner och checklistor för bedömning av de olika kursmomenten under den arbetsplatsförlagda delen. Elev och handledare får besök från lärlingssamordnare eller yrkeslärare ungefär varannan vecka och därutöver har man tele-

fonkontakt. De elever vi besökt på APL beskriver en lärlingsutbildning med täta kontakter med skolan och stor tillgänglighet från skolans sida.

Av dokumentationen framgår att vuxenutbildningen C3L i Tyresö kommun har en plan mot kränkande behandling, som dock inte är känd av de elever som Skolinspektionen intervjuat på lärlingsutbildningen. Planen uppfyller inte författningarnas krav och skolan har påbörjat arbetet med att upprätta en ny plan. Av nuvarande plan framgår inte för vilket år den gäller, inte vilka åtgärder som planeras utifrån en kartläggning tillsammans med eleverna och inget om de särskilda förhållanden som kan röra arbetsplatsförlagda utbildningar. Utvärdering av tidigare plans åtgärder framgår inte heller. I intervju med elever sägs bland annat att "man måste tåla lite hårda tag på arbetsplatsen om man vill få arbete efter lärlingsutbildningen", vilket tyder på att det finns ett arbete för skolan att göra kring attityder och jargong.

Skolinspektionen bedömer att lärlingsrådet för lärlingsutbildningen för vuxna i Tyresö kommun behöver få en bredare representation från arbetsliv och elever, utveckla det förebyggande arbetet mot kränkande behandling och utarbeta en ny plan mot kränkande behandling som uppfyller författningarnas krav.

1.2 Skolans planering av den enskilda elevens arbetsplatsförlagda lärande

Enligt förordningen om kommunal vuxenutbildning har rektor ansvar för att varje elev har en individuell studieplan som beskriver elevens utbildningsmål och omfattningen av studierna. Planen ska upprättas i samband med att eleven börjar lärlingsutbildningen och revideras vid behov. Enligt förordningen om statsbidrag för lärlingsutbildning för vuxna, ska rektor även se till att det för varje elev som genomgår en lärlingsutbildning för vuxna upprättas ett skriftligt avtal som undertecknas av kommunen, eleven och företrädare för den eller de arbetsplatser dit någon del av utbildningen förläggs (utbildningskontrakt). I avtalet ska det anges vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen och omfattningen av dessa. Eleven ska också ha möjlighet att göra en validering av tidigare erfarenheter och kunskaper.

I intervju med rektor, lärlingssamordnare samt studie- och yrkesvägledare inom C3L i Tyresö kommun, beskrivs att antagning till lärlingsutbildningarna för vuxna föregås av en individuell information för att eleverna ska veta vilka krav som utbildningen och yrket ställer. Studie- och yrkesvägledare gör en kartläggning och samlar information om tidigare erfarenheter, skolor, betyg och annat som är av intresse för utbildningen. Utbildningarna inleds med en 4-5 veckor lång orienteringskurs för att säkerställa att såväl företag som elev är tillfreds med lärlingsutbildningen. Validering av teoretiska kunskaper sker på

skolan. Studie- och yrkesvägledare utarbetar tillsammans med eleven en individuell studieplan som hålls aktuell under lärlingsutbildningen.

Av dokumentationen från Tyresö kommun framgår att avtal om lärlingsutbildning för vuxna (utbildningskontrakt) upprättas för elever på APL, men att utbildningskontrakten saknar en beskrivning av vilka delar av utbildningen som genomförs på arbetsplatsen och omfattningen av dessa samt elevens underskrift.

Skolinspektionen bedömer att för lärlingsutbildningen för vuxna behöver C3L i Tyresö kommun komplettera utbildningskontrakten med en beskrivning av vilka delar av utbildningen som genomförs på arbetsplatsen och omfattningen av dessa samt elevens underskrift.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärlingsrådet för lärlingsutbildningen för vuxna i Tyresö kommun behöver få en bredare representation från arbetsliv och elever, utveckla det förebyggande arbetet mot kränkande behandling och utarbeta en ny plan mot kränkande behandling som uppfyller författningarnas krav. Dessutom behöver man komplettera utbildningskontrakten med en beskrivning av vilka delar av utbildningen som genomförs på arbetsplatsen och omfattningen av dessa samt elevens underskrift.

Genomförande av elevens arbetsplatsförlagda lärande (APL)

2.1 Elevens arbetsplatsförlagda lärande

Enligt förordningen ska det finnas en eller flera kursplaner för den arbetsplatsförlagda delen av lärlingsutbildningarna för vuxna. Det är kommunen som efter samråd med lärlingsrådet eller motsvarande funktion beslutar vilka kursplaner som ska tillämpas. Eleven ska ges kunskaper inom yrkesområdet under en handledares ledning på arbetsplatsen.

Av dokumentationen framgår att lärlingsutbildningen med huvudsaklig studieinriktning hantverk/elektriker omfattar 1 600 verksamhetspoäng och inriktning hantverk/plåtmontör omfattar 700 verksamhetspoäng. För de elever som läser inom särskild utbildning för vuxna tillämpas ett flexibelt system utifrån personliga behov och förutsättningar, dock längst två år. Av dokumentation och i intervju med rektorn framgår att kommunen inte tar beslut om vilka kursplaner som ska tillämpas, i samråd med lärlingsrådet. För lärlingsutbildningen har Tyresö kommun utarbetat ett informationsmaterial som omfattar elev- och handledarinformation, utbildningskontrakt, arbetsmiljö och säkerhet, försäkringsvillkor, kvalitetssäkring, likabehandlingsplan och utvärderingsenkät

för handledare. Lärlingssamordnaren har utarbetat matriser för att kunna följa upp de kursmoment som ska ingå i det arbetsplatsförlagda lärandet. I intervju med handledare framgår att de får bra information från skolan och har en tät kontakt med lärlingssamordnare och yrkeslärare.

Skolinspektionen bedömer att C3L i Tyresö kommun behöver utveckla rutinerna kring beslut om vilka kursplaner som ska tillämpas i lärlingsutbildningarna.

2.2 Betygssättning av elevens arbetsplatsförlagda lärande

I förordningen om statsbidrag för lärlingsutbildning för vuxna framgår att läraren i samråd med handledaren ska betygssätta de kurser som eleven deltar i. I förordningen om kommunal vuxenutbildning framgår att betyg ska sättas efter genomförd kurs eller delkurs. Av Lpf 94 framgår att skolan ska sträva efter att varje elev tar ansvar för sitt lärande och sina studieresultat och därmed kan bedöma sina studieresultat och utvecklingsbehov i förhållande till kunskapskraven.

De flesta kurser inom lärlingsutbildningarna för vuxna i Tyresö kommun påbörjas i samband med utbildningens start och avslutas när utbildningen avslutas. Av individuella studieplaner framgår att betyg i enstaka kurser har satts i samband med att de avslutats. I intervju med kommunens lärlingssamordnare framkommer dock att en elev fått vänta två månader efter avslutad utbildning innan kursbetyg har utfärdats. Genom provresultat och regelbunden återkoppling till eleverna under den skolförlagda delen av utbildningen, informeras de om hur de ligger till.

I intervjuer med handledare framgår att de har god kännedom om sin roll som medbedömare av de arbetsplatsförlagda momenten i utbildningen.

Skolinspektionen bedömer att C3L i Tyresö kommun måste utveckla rutinerna för betygssättning så att betyg alltid utfärdas i samband med kursavslut.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att C3L i Tyresö kommun behöver utveckla rutinerna kring beslut om vilka kursplaner som ska tillämpas i lärlingsutbildningarna samt utveckla rutinerna för betygssättning så att betyg alltid utfärdas i samband med kursavslut.

Syfte och frågeställningar

Lärlingsutbildning infördes från och med hösten 2011 som ett alternativ för deltagare inom kommunal vuxenutbildning att uppnå en yrkesexamen. Lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning syftar till att ge en utbildning motsvarande den gymnasiala lärlingsutbildningen, men skiljer sig genom

att starkare betona individanpassning och flexibilitet. Liksom för övrig vuxenutbildning betonas behovet av individanpassning, bland annat genom upprättandet av en individuell studieplan vilken ska spegla den enskildes behov, önskemål och förutsättningar. För lärlingsutbildningen betonas också vikten av att ta tillvara elevens tidigare erfarenheter och kompetens. Undersökningar visar att förekomsten av validering skiftar mellan kommuner. Det finns signaler på att planeringen av elevens utbildningstid inte sker med utgångspunkt i en bedömning av individens behov och erfarenheter. Lärlingsutbildningen ska planeras i samråd med Arbetsförmedlingen och med företag, organisationer eller andra sammanslutningar som är verksamma inom de branscher som utbildningen är avsedd för.

Bristande samverkan mellan skola och det lokala arbetslivet har lyfts fram som ett av de främsta problemen för kvaliteten i det arbetsplatsförlagda lärandet inom yrkesprogrammen på gymnasiet. För den gymnasiala utbildningen har kvalitetsbrister påvisats i genomförandet avseende bland annat arbetsplatsernas bristande kännedom om kursplanernas mål och innehåll, brister i säkerställande av handledarens kompetens och utbildning och att lärarnas kontakt med handledare och elever varken är systematisk eller tillräcklig. Erfarenheter från lärlingsförsöket visar även att lärlingsråden inte alltid organiseras och arbetar i enlighet med uppdraget.

Granskningens syfte är att granska att eleverna inom lärlingsutbildningen för vuxna får den utbildning de har rätt till. Därför ska såväl det faktiska genomförandet av de arbetsplatsförlagda momenten såväl som kommunens och skolans arbete för att säkerställa hela utbildningens kvalitet ingå i granskningen.

Följande frågeställningar ska användas för att granska APL inom lärlingsutbildningen för vuxna:

1. Planeras det arbetsplatsförlagda lärandet inom lärlingsutbildningen för vuxna med utgångspunkt i individens behov och erfarenheter?
2. Genomförs det arbetsplatsförlagda lärandet inom lärlingsutbildningen för vuxna i enlighet med författningarnas krav?

Metod och material

Granskningens syfte är att följa utbildning inom vuxenskolans lärlingsutbildning. Granskningen av varje verksamhetsanordnare utgör en fallstudie. Fallstudien genomförs genom att fyra elever från utbildningssamordnaren väljs ut. Eleverna ska företrädevis ha olika huvudsaklig studieinriktning som exempelvis Bygg/ Anläggning, Restaurang/Livsmedel, Handel/ Administration, Industri respektive Hantverk. Dessa fyra elever följs sedan utifrån olika kvalitetsaspekter av de krav som styrdokumentet ställer på utbildningen.

Underlag för granskningen samlas in genom dokumentanalys, arbetsplatsbesök och intervjuer med elever, yrkeslärare, företrädare för samarbetspartners, ordförande (eller motsvarande) för lärlingsrådet (eller liknande annan organisation), handledare samt med rektor/huvudman som är ansvariga för planeringen och genomförandet av lärlingsutbildningarna.

Resultatet från analysen av dokument, observationerna och intervjuerna kommer att sammanställas i ett bedömningsunderlag som kommer att vara underlag för skolbeslut.

Rektorn har tagit del av och givits möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten.